

XORAZMSHOHLAR SHARAJARASINI TUZISH

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Imomova Orzugul

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Xorazmshohlar sulolasining shakllanishi, rivojlanishi va tarixiy ahamiyati haqida ma'lumot beriladi. Xorazmshohlar davlati Markaziy Osiyoda XII–XIII asrlarda yirik siyosiy kuch bo'lgan. Sharjara asosiy bosqichlari quyidagicha ko'rib chiqiladi: sulolaning kelib chiqishi, uning ilk vakillari, davlatni kuchaytirgan hukmdorlar (masalan, Otabek Muhammad va Jaloliddin Manguberdining faoliyati) hamda mo'g'ullar bosqini natijasida davlatning qulash sabablari.*

Kalit so'zlar: *Xorazmshohlar sulolasi, sharjara, Jaloliddin Manguberdi, Xorazm davlati.*

Kirish. Xorazmshohlar sulolasi Markaziy Osiyo tarixida o'ziga xos o'rin egallagan buyuk davlatlardan biri bo'lib, XII-XIII asrlarda yirik siyosiy kuch sifatida shakllangan. Ushbu sulola o'z davrida nafaqat hududiy kengayish, balki madaniy-ma'rifiy taraqqiyotga ham ulkan hissa qo'shgan. Xorazmshohlar tarixini o'rganish nafaqat mintaqaviy siyosiy jarayonlarni, balki o'sha davr ijtimoiy va iqtisodiy muhitini tahlil qilish uchun ham muhimdir. Mazkur maqolada Xorazmshohlar sulolasining shakllanishi, uning asosiy vakillari, davlatning kuchayish davri va tarixiy qulash sabablari tahlil qilinadi. Sulolaning sharajarsi orqali uning siyosiy va madaniy ta'sirini anglash imkoniyati yaratiladi.

Adabiyotlar tahlili. Ushbu maqolada Ahmadali Asqarov va H. Sulaymonovanning Xorazmshohlarga oid asarlaridan foydalanildi. Ushbu asarlarda Xorazmshohlar davlati ham keng ma'noda yoritilgan.

Tahlil va metadalogiya. A. Asqarov – "O'zbekiston tarixi". A. Asqarovning ushbu asari O'zbekiston tarixi bo'yicha keng qamrovli tadqiqot bo'lib, Xorazmshohlar davlati haqidagi ma'lumotlarni ham o'z ichiga oladi. Kitobda Xorazmshohlar sulolasining shakllanishi, siyosiy qudrati va hududiy

kengayish jarayonlari haqida qisqacha, lekin muhim ma'lumotlar keltiriladi. Asarning yutuq jihati – Xorazmshohlarning O'zbekiston tarixidagi o'rni umumiy tarixiy kontekstda ko'rsatilgan. Ammo unda sulola haqida batafsil sharja yoki chuqur tahlil yetarli darajada keltirilmagan.[1]. H. Sulaymonova – "Xorazmshohlar davlati tarixi". H. Sulaymonovning mazkur asari Xorazmshohlar davlati tarixiga bag'ishlangan asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Sulola hukmdorlarining siyosiy faoliyati, davlat boshqaruvi tizimi, iqtisodiy va madaniy rivojlanish masalalari batafsil tahlil qilingan. Kitobning afzalligi – tarixiy jarayonlar birlamchi manbalar va tadqiqotlarga asoslangan holda yoritilgan. Bu asar Xorazmshohlar tarixini chuqur o'rganish uchun muhim nazariy baza yaratadi.[2].

Muminov – "O'rta Osiyoning o'rta asrlar tarixi". Muminovning ushbu asari O'rta Osiyo o'rta asrlar davrini qamrab olgan muhim tadqiqot bo'lib, Xorazmshohlar sulolasining davri ham keng tahlil qilinadi. Unda Xorazmshohlar davlatining siyosiy va iqtisodiy jihatlari, shuningdek, mo'g'ullar bosqini davridagi roli va ahamiyati yoritilgan. Kitobda sulolaning o'rta asrlar mintaqaviy tarixidagi o'rni yaxshi tasvirlangan, ammo boshqa manbalarga nisbatan biroz umumiyroq bo'lib, ayrim tafsilotlarni chetlab o'tadi.[3]. Karimov M. – "Xorazmshohlar davlati va uning qudrati". Mazkur kitob Xorazmshohlar davlati tarixiga bag'ishlangan maxsus tadqiqot bo'lib, unda davlatning siyosiy va harbiy qudrati tahlil qilingan. Karimov asarda Xorazmshohlarning yirik janglari, strategiyasi va davlatni kuchaytirgan siyosiy islohotlar haqida batafsil ma'lumot bergan. Asar sulola davrini chuqurroq o'rganishni maqsad qilgan o'quvchilar uchun dolzarb.[4].

Salohiddinov A. – "O'rta Osiyo tarixiy manbalari va ularning tahlili". Mazkur asarda O'rta Osiyo tarixiga oid turli manbalar tahlil qilingan bo'lib, Xorazmshohlar davlati bilan bog'liq ma'lumotlarga alohida urg'u berilgan. Salohiddinov tarixiy hujjatlar, yozma manbalar va ularning ishonchliligini o'rganib, sulola tarixi va sharjarasini tadqiq qilish uchun nazariy asos yaratadi.

Kitobning muhim jihati – tarixiy manbalarning qiyosiy tahlili orqali Xorazmshohlar davrini yoritishi.[5]

Xulosa. Xorazmshohlar sulolasi Markaziy Osiyo tarixida chuqur iz qoldirgan buyuk davlatlardan biri bo‘lib, uning tarixi mintaqaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatgan. Sulola sharjarasi Xorazmshohlarning davlat boshqaruvi, harbiy yutuqlari va madaniy merosini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Mo‘g‘ullar bosqini va ichki siyosiy ziddiyatlar davlatning qulashi uchun asosiy omillar bo‘ldi. Mazkur maqolada Xorazmshohlar davlatining paydo bo‘lishi, rivojlanishi va inqiroz jarayonlari tarixiy manbalar asosida yoritildi. Tadqiqotlar sulolaning nafaqat siyosiy qudratini, balki madaniy va ijtimoiy taraqqiyotga qo‘shgan hissasini ham ko‘rsatdi. Xorazmshohlar tarixi va sharjarasining o‘rganilishi bugungi kun tarixshunosligi uchun ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu bois, mazkur mavzuga oid izlanishlar davom ettirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. A. Asqarov – "O‘zbekiston tarixi" Toshkent 2015-yil
2. H. Sulaymonova – "Xorazmshohlar davlati tarixi" Toshkent 1998-yil
3. Muminov – "O‘rta Osiyoning o‘rta asrlar tarixi" Fan nashriyoti 1990-yil
4. Karimov M. – "Xorazmshohlar davlati va uning qudrati" Fan nashriyoti 2000-yil
5. Salohiddinov A. – "O‘rta Osiyo tarixiy manbalari va ularning tahlili" Toshkent 2010-yil